

Інформація

УДК 929+82.09

DOI: 10.21802/2304-7437-2019-6(58)-121-129

ФЕНОМЕН «ДОСТОЙНИКА НАЦІЇ» ЯКОВА МАКОГОНА

С. М. Геник

*Івано-Франківський національний медичний університет;
кафедра загальної хірургії;
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Галицька, 2;
тел. +380 (342) 52-82-40; e-mail: stepan.genyk@ukr.net*

Галичанин із Львівщини у пошуках кращої долі опиняється за океаном, отримує американське громадянство і проходить воєнний вишкіл в елітних підрозділах американської армії. Знайомиться з чистокровоною американкою Сузанною, яка до безтями закохується у привабливого, здорового, метикуватого і вихованого українця. Дівчина виявилася єдиною улюбленою донькою одного з найбагатших на ту пору американців. Демобілізувавшись, після 15 років служби в морській піхоті, зробили гучне на всю Америку весілля. Отримавши прямий доступ до грошей тестя, новий член родини упродовж багатьох років використовував їх не для подальшого збагачення чи життєвських утіх, а для розв'язання давнього «українського питання» в найдраматичніший період перебування Української РСР у складі радянської імперії. Те, що зробив за кордоном за покликом серця цей українець, може перевищити роботу укомплектованого посольства великої держави.

Ключові слова: *Яків Макогін, морська піхота, Українське пресове бюро в Лондоні та її філії у Женеві та Празі.*

Про феномен Якова Макогона та фінансованого ним своєрідного посольства періоду 30-х років минулого століття, що мало назву «Українське пресове бюро в Лондоні», у мюнхенсько-паризькій «Енциклопедії українознавства» написано тільки кілька скупих рядків. Лише у час недавнього наукового стажування у Великій Британії професору М. Тимошику вдалося трапити на архів Українського пресового бюро в Лондоні і опрацювати його.

Чому світ голосно заговорив про Україну у 30-х роках ХХ століття? Восени 1930 року польська влада серед українського населення Галичини проводила рішучі репресії, що увійшли в історію під терміном пацифікація. За вказівкою Пілсудського в українські села були направлені карні загони, які знущалися над українцями. Репресій зазнали передусім учителі, священники, громадські активісти. Були розгромлені «Просвіти», бібліотеки, кооперативи. Було спалено багато житлових будинків і господарських споруд.

Приміщення Польського Інституту і музею ім. Сікорського у Лондоні, де виявлено архів Українського пресового бюро

Український греко-католицький єпископат на чолі з митрополитом Андреем Шептицьким звернулися до польської влади з протестом, але вона зневажала звернення. Акція набула розголосу в Західній Європі і докотилася аж до Америки. Серед тих, хто близько сприйняв це до серця, був колишній емігрант із Галичини, відомий в Америці громадсько-політичний діяч Яків Макогін.

Яків Макогін народився 1880 року в селі В'язова неподалік Жовкви. У 23 роки емігрував до Америки. Отримавши громадянство цієї країни, зголосився до морської піхоти, де прослужив 15 років. Після військової служби одружився з багатою американкою Сузанною Фаллон – донькою американського адмірала. Отримавши прямий доступ до грошей тестя новий член родини упродовж багатьох років використовував їх не для власного збагачення чи тимчасових житейських утіх, а для української справи.

Усе почалося із подорожі з дружиною до Європи 1930 року. Вони відвідали країни, які межують з рідним краєм учорашнього вигнанця: Румунію, Чехословаччину, Австрію, Польщу. Знайомилися з провідними громадсько-політичними діячами, прихильниками УНР та ЗУНР. У розпал конфлікту між поляками та українцями Яків відважується на кількатижневу поїздку в Галичину. Зупиняється на довше у Львові, мандрує закутками різних своїх рідних територій. Опитує очевидців, збирає документальний матеріал, багато фотографує.

Ця поїздка так схвилювала його і спрямувала подальші думки і дії в чітко окреслене русло. За враженнями побаченого в рідному краю, він написав та видав в Америці збірку «На вічну ганьбу Польщі». Зразу ж фінансує її друк у перекладі англійською та французькою мовами.

Ці документальні книги, видані великими тиражами та поширені в усіх країнах світу, викликали негативну реакцію польського уряду. Яків Макогін стає для цієї країни персоною non-grata.

Активним помічником у збиранні матеріалів для цих книг та їх розповсюдженні в європейських столицях стає для Якова Макогона його дружина Сузанна. Щоб передати впливовим колам Європи зібрані чоловіком у Галичині фотографії та документи про безчинства поляків щодо українського населення, вона відправляється з Варшави до Берліна. Про цей факт із діяльності подружжя Макогонів на користь української справи ідеться в листі архієпископа УГКЦ Івана Бучка до Єв. Онацького.

Зміст написаних і виданих Я. Макогоном книжок сколихнув передову частину української еміграції. У пресі з'явилися публікації з аналізом причин того, що сталося. Світова спільнота мало була обізнана з «українським питанням», а самі українці мало що робили у цього напрямі.

Так в українсько-американській родині народилася ідея заснування пресового бюро в одній зі світових столиць, яке б виконувало місію своєрідного посольства українців, передусім у питанні підготовки та поширення по всьому світу правдивої інформації про український народ та його історичні домагання. Адже до того часу про «українське питання» європейці і американці дізнавалися з брехливих і ворожих до українства російських та польських джерел.

Українське громадянство Америки й Канади всіляко вітало нагальну потребу створення такої пресової агенції, проте не робило реальних кроків для її втілення. Наприкінці січня 1931 року Яків Макогін звертається з письмовим зверненням до провідних представників українства на різних теренах еміграції, а також Галичини й Буковини з конкретною пропозицією про те, що він готовий виділити власні кошти на термін до двох років, доки українське громадянство не акумулює необхідну суму для забезпечення подальшого існування такої інституції. Водночас це бюро має бути аполітичним, не служити жодній партії чи групі, а всьому українському загалові.

Маючи добрі особисті контакти з офіційним Лондоном, Я. Макогону вдалося швидко вирішити питання з придбання приміщення в центрі лондонської столиці. То була старовинна двоповерхова кам'яниця, що належала управителеві Вестмістерського абатства. Саме її український меценат викупив для потреб Українського пресового бюро. Керувати бюрою запросив відомого історика і соціолога Володимира Ки-

селевського, який уже захистив докторат у Віденському університеті і в Едмонтоні редагував тижневик «Західні Вісті».

Робота працівників штату концентрувалася довкола таких програмних напрямів:

– збирання, аналіз та описування всього, що друкувалося у світовій пресі про Україну;

– пресова і видавнича діяльність;

– співпраця з іноземними журналістами;

– співпраця з британськими парламентаріями;

– благодійні проекти на захист зарубіжного українства.

У листопаді 1931 року Яків Макогін заснував філію Українського бюро в Женеві, а в січні 1932 року – таку ж філію у Празі.

На адресу бюро стабільно надходили з усіх кутків світу щоденні і тижневі газети, місячні та кварталні журнали, різні періодичні бюлетні. Окрему полицю складали українські періодичні видання Галичини, Буковини та Закарпаття. Матеріали складали в окремі папки за тематикою: 1. Україна під радянщиною; 2. Україна під Польщею; 3. Росія; 4. Польща; 5. Хорватські справи; 6. справи меншин в Румунії; 7. Далекий Схід.

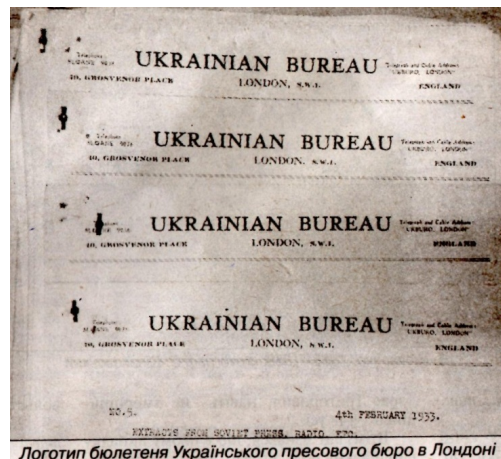
Мінялась кількість публікацій в англійській пресі про Східну і Західну Україну. Якщо упродовж 1931 року було опубліковано різножанрові матеріали: 174 про західну і тільки 14 – про підрадянську Україну, то 1933 року така пропорційність помінялася: про Західну Україну – 66, про радянську Україну – 320. Така пріоритетність була обумовлена підвищеною увагою західної преси до застрашуючих актів Голодомору, спричинених більшовицьким урядом Москви щодо українського селянства.

Бюлетені, інформаційні повідомлення для преси, брошури, усю друковану продукцію, яку творили в цьому бюро, розмножували різними мовами і розсилали по всьому світу.

Англomовний Бюлетень Українського пресового бюро про українське питання на всіх українських етнографічних територіях Польщі, Румунії, Угорщини, Чехословаччини коливався залежно від тематики кожного числа накладом від 100 до 1200 примірників. Усього до 1 вересня 1939 року було випущено 116 чисел.

Звідомлення для преси – короткі витяги з чужинської преси про Україну виходили двома мовами – українською (165 випусків) та англійською (119 випусків). Вони розсилалися для головних газет та журналів на різних континентах.

Крім того, було випущено

Логотип бюлетеня Українського пресового бюро в Лондоні

більше десятка брошур, де були приведені найбільш актуальні витини із зарубіжної преси, які стосувалися українського питання. Найбільшого розголосу набрала англomовна газета «Факти про Україну».

Продовжувана Москвою політика геноциду українського народу спонукала Українське пресове бюро в Лондоні активізувати підготовку публікацій, значна частина яких друкувалася в багатьох газетах і журналах західної української еміграції. Як результат – у суспільній думці української громади зазвучали голоси про необхідність спільних дій і потрібності скликання Всеукраїнського національного конгресу чи Комітету Рятунку України.

Після повстання комітету рятунку України в Празі, як реакції на страшний Голодомор в Україні 1932-1933 років, такі комітети заснувалися у Відні, Парижі, Лондоні, Чернівцях, Бухаресті, Львові.

Засновник бюро Яків Макогін влітку 1932 року зініціював нову всеукраїнську акцію, що привела до єдності й соборності українців в еміграції. Йшлося про спорудження методом народної толоки Українського Дому в Празі. Бюро і його представництво відіграло в цій акції вирішальну роль, а Я. Макогін вніс поважну суму власних коштів на зведення Будови.

Бюро стало опікуном і меценатом видавництва «Український Пласт», що постало в Празі 1933 року. Якова Макогона зацікавило це видавництво своєю амбітно-видавничою програмою – поширення ідеї фізичного виховання та настановлення молодих українців «на чужині – під одну команду». Тому і вирішив допомогти матеріально.

Володимир Кисілевський – керівник Українського пресового бюро в Лондоні з матір'ю Оленою та сестрою Ганною

Українське пресове бюро стало колективним членом низки українських наукових, видавничих і культурних товариств. Воно підтримувало їхню діяльність не лише членськими внесками, а й поважними сумами пожертв. Це такі товариства: «Прихильники української книги,

Союз Українських Журналістів і Письменників, Прихильники Української Пісні, «Січ», Прихильники Української Господарської Академії в Подебородах».

Лише упродовж 1931-1933 років засновник Бюро Я. Макогін виплачував із власних коштів благодійні внески по 2500 доларів щорічно на підтримку таких проєктів: Український Дім у Празі, Українська Господарська Академія в Подебородах, видавництво «Український Пласт», «Просвіта», Сестри Службениці та інші. Крім того 1200 доларів виділялося на спортивні товариства Галичини.

Яків Макогін допомагав окремим людям на їх звернення «в скрутний час». До нього раз у раз зверталися представники українських організацій з проханням допомогти коштами на поїздки їхніх представників, як делегатів на різноманітні світові конгреси чи конференції. У 1933 році було виділено відповідні суми на поїздки:

- Кооперативний конгрес у Лондоні;
- Міжнародний конгрес студентів католиків у Люксембурзі;
- Міжнародний студентський конгрес у Венеції;
- Світова Пшенична конференція в Лондоні.

Фінансували відрядження іноземних чужинних журналістів у різні країни, де компактно проживали українці, з метою збору матеріалів та написання статей відповідної тематики та вміщення їх в іноземних часописах. Так, упродовж 1931-1933 років були профінансовані відрядження чужинських журналістів: три до Галичини, по одному до Буковини, Підкарпаття та Югославії.

Бюро українців мали своїх прихильників у Палаті Послів і в Палаті Лордів. Через них подавали відповідні запити, звернення і заяви з української проблематики. Деякі з них були результативними.

Але Я. Макогону зазрили, компрометували і чубили добру справу такі ж свої. Скажімо, в українській версії Вікіпедії стверджується, що під час Першої світової війни, а також пізніше цей чоловік працював для американської розвідки. Свою ложку дьогтю додав автор лондонської газети «Українська Думка» В. Сирота самим заголовком своєї замітки «Ніхто не знає на кого він працює». У 1939 році в аргентинській газеті «Українське слово» появляється стаття під назвою «Пресове бюро в Лондоні і комуністична робота», а В. Залозецький, що представляв українське населення Північної Буковини в румунському парламенті передає послу Великої Британії в Бухаресті донос – «Макогін є більшовицьким агентом».

Як ставився до цього сам Я. Макогін? – На тлі розчарувань, переживань і неприхованого болю душі, він вирішив ліквідувати представництва спочатку в Празі, а потім в Женеві. Бюро в Лондоні скоротив з видатками. Він проаналізував обсяги власних витрачених сум, власної праці, праці найближчої родини, витрачений час, енергію, здоров'я і по-

Яків Макогін у пору заснування
Українського пресового бюро в Лондоні

бачив мізерні результати від цієї праці. Я. Макогін мав надію, що українська громада зросте політично в такій мірі, що зможе перебрати ведення цих інформаційних осередків на себе.

Такий політичний розклад еміраційного українства на тлі компрометацій та доносів розчарував Я. Макогону, але, залишаючи громадські справи, він вирішив сказати всім правду. Правда полягала в тому, що причинами українських невдач він назвав інертність, лінощі, боягузтво і цілковитий брак розуміння справи.

Ось його міркування: «Люди не хочуть зрозуміти того, що на національну політичну роботу і в краю, і на міжнародному терені треба хоч невеликий, але спеціальний політичний апарат та, передусім фінансові засоби. Коли на все інше, включно й на побудову нових церков, є засоби, то повинні знайтися і на національну політичну роботу. Але в краю цього зрозуміти не хочуть, тим гірше для української справи. Бюро зробили більше, ніж їм належалося. Все має свої межі».

Іванка Мащак – архівістка і бібліотекарка з Лондона, яка вивела автора на
віднайдення Архіву Українського пресового бюро в Лондоні

Одна з останніх помітних акцій Бюро – створення 1935 року неформального об'єднання Британських політиків (14 осіб), які прихильно ставилися до політичних домагань українців – Англо-Український Комітет. Під егідою комітету вийшла брошура «Українське питання та його значення для Великої Британії», а також була спроба заснувати кафедру українознавства при Лондонському університеті. Комітет цей існував до 1938 року.

У травні 1940 року Українське пресове бюро в Лондоні припинило своє існування.

Родовід:**♂ Яків Макогін***Діти*♀ Адольфiна Янушевська (Макогiн)шлюб: ♂ в Дмитро Макогiн♂ Дмитро Макогiн

народження: 28 жовтня 1881, Хоростків

шлюб: ♀ Адольфiна Янушевська (Макогiн)

смерть: 7 жовтня 1961, Івано-Франківськ

Онуки♂ Свген Володимир Полотнюк

народження: 7 сiчня 1906, Пiдмонастир, або Білобожниця; або 10 сiчня; або 15 березня

шлюб: ♀ Дарiя Макогiн (Полотнюк)

смерть: 28 грудня 1943, Ворохта

♀ Дарiя Макогiн (Полотнюк)

народження: 5 травня 1907, Чернiвцi

шлюб: ♂ Свген Володимир Полотнюк

смерть: 30 жовтня 1982, Львiв

♂ Орест Макогiн♂ Богдан Макогiн

Яків Макогін до 1940 року жив в Італії (Алласіо). Після повернення до США відійшов від активної участі в українському русі.

Помер 1956 році у Бостоні (Масачусетс), похований на Арлінгтанському національному цвинтарі (Вірджинія, США).

Отже, у результаті нерозважливості керівництва, розділена на групи і партії українська громада еміграції втратила потужний інформаційний і пропагандистський ресурс, який так багато зробив для підняття українського питання за кордоном упродовж 30-40 років ХХ століття.

дняття українського питання за кордоном упродовж 30-40 років ХХ століття.

Література

1. Сирота Р. «Ніхто не знав, на кого він працював». Українська Думка, 24 травня 2008 р. С. 4.
2. Тимошик М. Як «український олігарх» стверджував Україну в світі й чому його за це скомпрометували свої? Слово Просвіти. 2019. №16. С.6-8; 2019. №17-18. с. 8-10; 2019. №19; с. 9-10.

3. Zięba A. «Jacob Makohin i jego Ukraińskie Biuro Prasowe (1931-1939)», Południowo-Wschodni Instytut Naukowy w Przemysłu: Biuletyn Informacyjny, 1995, Nr. 1; 65-67.
4. Zięba A. Ukraińcy w Kanadzie wobec Polaków i Polski, 1914-1939. Kraków: Księgarnia Akademicka, 1998. S. 316–24.

*Стаття надійшла до редакційної колегії 28.10.2019 р.
Рекомендовано до друку д.ф.н., професором Качканом В.А.,
д.ф.н., професором Голодом Р.Б.*

THE PHENOMEN DIGNITARY OF THE NATION IAKOV MAKOGIN

S. M. Henyk

*Ivano-Frankivsk National Medical University;
76000 Ivano-Frankivsk, Halytskast., 2; e-mail: stepan.genyk@ukr.net*

Galichanin from Lviv region in the search of better fate it turns out abroad ocean gets american citizenship and passes military units elite units american army.

To meate with pure american girl Syusann wihich fall in love handsome, healthy, clever and well-bread Ukrainian boy. Girl is the only one daughter one the richest one of the most rich american. Demobilization after 15 years service in the marine corps – there lound wedding. Get's direct ucces to father's money, new part of family throught many years uses then not for future enrichment or comfort but for solution of the older "Ukrainian question" in the most dramatic period stays Ukrainian AVG consisting of Soviet imperia. That which is done abroad to the call of the heart this ukrainian boy can outmatch a work complex embassy a big country.

Key words: *Iakiv Makogin, Marine Corps, Ukrainian Press Office in London and its branches in Geneva and Prague.*